

TEZER ÖZLÜ'NÜN ESERLERİNDE YABANCILAŞMA BAĞLAMINDA GİTME TEMİ*

IN THE ART WORKS OF TEZER ÖZLÜ, LEAVING THEME IN THE CONTEXT OF ESTRANGEMENT

Araştırma Makalesi
Research Paper

Hasan AKGÖĞ**

Öz:

Varoluşçu bir izlekte öz yaşam öyküsel anlatımıyla edebiyatımızın özgün kalemlelerinden olan Tezer Özlü, yapıtlarında bir açmaz olarak 'yabancılaşma'yı ana mesele olarak işlemiştir. Yazarın eserlerinde yabancılaşma meselesiyle birlikte gelişen diğer temalar, yalnızlık, umutsuzluk-umut, sevgisizlik-aşk, nihilizm, kent/kentleşme, iletişimsizlik/susku, intihar, gitme, ölüm, din ve muhalif kimlik/eleştiridir. Kendine ve topluma yabancılaşan 'birey' tüm bu meselelerin açmazındayken intiharı ve gitmeyi kurar. Bu bağlamda Gitme, kendine ve topluma yabancı 'ben'in kaçışı, açmazlardan bir nevi çıkışı olarak Tezer Özlü'nün eserlerinde otobiyografik anlatımla yabancılaşma bağlamında incelenmeye değer bir tem olarak karşımıza çıkar.

Anahtar Kelimeler: Yabancılaşma, Yalnızlık, Gitme, Otobiyografi.

Abstract:

In an existential context, with self-lifetime narrative explanation, one of the original (unique) authors Tezer Özlü, processed "estrangement" in her work of arts as a dilemma in the form of main idea. In the art works of the author, the other themes that develop along with the topic of estrangement are loneliness, desperation/ hope, lack of affectionate/ love, nihilism, city/ urbanization, lack of communication/ slience, suicide, leaving, death, religion and adverse identity/ criticism. The individual that estrange oneself and society, in the dilemma of all these concerns, plans suicide and leaving. Leaving-in this context – as running away of individual that estrange oneself and society, as a way out of these dilemmas, comes out of us as a theme that worths to study in the context of estrangement with autobiographical explanation in the artworks of Tezer Özlü.

Keywords: Estrangement, Loneliness, Leaving, Autobiography.

* Makale Geliş Tarihi: 23.10.2017

Makale Kabul Tarihi: 14.06.2018

** Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, Erciş Mehmet Murat İşler Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, trkljhasan2007@gmail.com, orcid.org/0000-0003-4004-7754

GİRİŞ

Tezer Özlü, kısa yaşamına sığdırdığı yoğun eserleri¹ ile edebiyatımızda kendine has bir yer edinmiştir. Özlü, yaşamı ile yazdıkları arasındaki mesafeyi kısmış bir yazardır. Bu bağlamda, varoluşçu bir izlekte öz yaşam öyküsel eserlerinde anlatıcı ve anlatılan Özlü'nün 'ben'idir. Dolayısıyla eserlerindeki teknik detayları –bilinç akışı, monolog vb- da bu temel değişkenler belirlemiştir. Tüm bu özellikleri ile Özlü'nün eserleri yazar, entelektüel ve bir birey olarak Özlü'nün öz be öz yaşamının kapılarını biz okuyuculara ardına kadar açar.

Tezer Özlü'ye ve eserlerine 'otobiyografik' bir açıdan yaklaşmak şüphesiz eserlerin incelenmesi açısından araştırmacılara doğru bir yol sunarken aynı zamanda eserlerin yorumlanması noktasında da bir dezavantajı beraberinde getirir. Sennur Sezer, bu durumun altını çizer, "Tezer Özlü'nün yazdıklarını "anı", "yaşadıkları", "varoluş sancıları" sayıp öz yaşamıyla özdeşleştirmeden yorumlamak gerek bence. Ancak o zaman, anlattığı dünyayı, dünyamızı doğru algılayabiliriz." (2015: 57).

Otobiyografik açıdan örneğin, Oktay Abdal, Tezer Özlü ve eserleri için şu tanımlamayı yapar: "Her şeyi açık açık söyleyen, hiçbir duygusunu saklamayan bir kadının iç-dış dünyası." (2015: 74); Anka ise, "O halde Özlü, eserlerinde, uçları açık olan hayatının, bitmiş olan birliklerini anlatılaştırmıştır denebilir." (2009: 474) der. Ayla Gökmen de yazarın eserlerinin "...yaşam öyküsel..." (2001:111), nitelikte olduğuna dikkat çeker. Leyla Erbil ise "Öz yaşam anlatı..." (2015a: 18), ifadesini kullanır.²

Yazar'ın 1980 yılında yayımladığı "Çocukluğun Soğuk Geceleri"nde (ÇSG) bir birey ve yazar olarak Tezer Özlü'yü ve Tezer Özlü'nün yaşamını ana hatlarıyla görebiliyoruz. Eser, bu açıdan bakıldığında yazarın yaşamının ve yazarlığının bir nevi 'anaharı' olarak nitelendirilebilir. ÇSG'de beliren ve diğer eserlerde de yerleşen yabancılaşma, yalnızlık, kent, iletişimsizlik, inanç, nihilizm, aşk, cinsellik, muhalif kimlik/eleştiri, umutsuzluk, umut, intihar ve gitme meseleleri, yazarın bütün bir yazarlık serüvenini kuşatan açmazlardır.

Biz bu çalışmamızda Tezer Özü'de 'gitme' meselesini ele alırken öncelikle 'modern edebiyat bağlamında gitme' başlığı altında 'gitme' kavramını irdeleyeceğiz. İkinci olarak, Tezer Özlü'ye Armağan, Yer Yüzüne Dayanabilmek İçin, Tezer Özlü'den Leyla Erbil'e Mektuplar ve Her Şeyin Sonundayım eserlerinde 'Tezer Özlü'de 'gitme' algısına eğileceğiz. Son olarak, yazarın Çocukluğun Soğuk Geceleri, Yaşamın Ucuna Yolculuk, Eski Bahçe-Eski Sevgi ve Zaman Dışı Yaşam eserlerindeki 'gitme' meselesini yazarın eserlerindeki kurgu çerçevesinde ele alacağız.

¹ Bu çalışmaya Tezer Özlü'nün yayımladığı ve ölümünden sonra Tezer Özlü'ye atfedilen eserler kaynaklık etmektedir: Çocukluğun Soğuk Geceleri, Eski Bahçe-Eski Sevgi, Kalanlar, Yaşamın Ucuna Yolculuk, Zaman Dışı Yaşam, Tezer Özlü'ye Armağan, Her Şeyin Sonundayım, Tezer Özlü'den Leyla Erbil'e Mektuplar.

² Tezer Özlü de bu durumu bazı yazılarında ifade etmiştir, "Alabildiğine iç dünyanı anlatabilirsen ne âlâ." (Erbil, 2015a: 25).

1. MODERN EDEBİYAT BAĞLAMINDA 'GİTME'

Klasik olanın haricinde, “Modern olmak, artık düne ait olmayan ve başka yöntemlerle ele alınması gereken bir dünyada yaşamak demektir.” (Jeannire, 2011: 112). Dünün teorilerinin, yöntemlerinin ve tekniklerinin geçerli olmadığı akla bilime yaslanan modern dünyada, “Modern kurumlar farklı temel hususlarda modern çağ öncesi bütün kültürler ve hayat tarzlarıyla süreksizlik içindedirler.” (Giddens, 2010: 30). Süreksizlik ile kopulan eski dünyadan yenedünya kendine has değişkenleri ile ayrılır; bilimsel gelişmeler, sanayi devrimi, kentleşme, laisizm, ulus devletler...

Bu özellikleri ile geçmişten ‘kopuk’ olan modern dünyanın şüphesiz sanata bakışı da eskiden farklıdır, eskiye zıttır. İsmet Özel’in ifadesiyle “... modern zihniyetin doğmasıyla birlikte, sanatçının da modern standartları da doğdu... Mesela uzlaşmayı reddediyordu sanatçı. Sanatçı olmak uzlaşmacı olmamayı beraberinde getiriyordu ve bu kabul görüyordu.” (2014: 202). Böylelikle, sanatçı güçlü bir arka plana ve geleneğe yaslanan bir bütünden – gelenekten- kritik bir yaklaşımla koparak ‘özerk’ bir alanda konumlanmıştır.

Kritik düşünceye yaslanan modern dünyada sanat da bu temel düşünce üzerinde yükselir. Klasik ‘yansıtmacı’ sanat anlayışından farklı olarak modern dünyada, “Genel olarak, modern sanat anlayışı içinde sanatçının insan ya da toplum yaşamı ile ilgili, kritik bir tutum benimsemesi beklendiği söylenebilmektedir... modernist sanat anlayışında toplumun ya da insanın aynası olmak yerine sanatçının bakış biçimi, algılaması ve yorumlaması önem taşımaktadır.” (Şaylan, 2009: 93). Özgür ve özgünce sanat dünyasını kuran sanatkârın ‘modern’ olması tam da bu kritik tutumu ile ilgilidir. Benzer şekilde İsmet Özel “Modern şiiri “modern” yapan öge, şairin dünyaya gösterdiği organik tepkidir.” der (2014: 157). Gencay Şaylan ise “...geçmişin ve içinde yaşanılan anın sürekli olarak eleştirilmesi...” (2009: 96), olarak ifade eder.

II. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı’nda atılan atom bombalar modernitenin ilerlemeci tarih anlayışının bir nevi çöküşüdür. “Bomba dünyayı paramparça etmediyse de, dünyadaki ide’imizi paramparça...” etmiştir. (Paz, 2011: 200). Avrupa entelektüelinin bu vahim hadiseler karşısında yaşadıklarının neticesinde gelişen özellikle varoluşçuluk felsefesi sanata, edebiyata etki etmiştir. Artık, modern dünya ‘kritik’ düşüncenin odağındadır. Modern zamanın sanatçısı ‘muhalif bir kimlik’ üzere, şimdiki zamanı kendi gerçekliğinden görerek yaşanılan çağa, modern hayata muhalif bir tavırla yaklaşmakta, kendi penceresinden gördüğü, algıladığı yaşamı eserlerinde yorumlamakta ve okuyucuya dolayısıyla topluma açık ya da örtülü mesajlar vermektedir.

Modern dünyada kentte sanayi, üretim-tüketim odaklı doğal mekânından koparılan yaşamdaki ‘birey’in programlı, tekdüze yaşamı, modern dünyanın sanatçısının gündemindeki bir mesele olarak ön plana çıkmıştır. Modernite insan yaşamını akılla kurup insanı çevreleyen bir yapı olarak evrenin biricik öznesi insanın yitimine neden olmuştur. Şaylan’ın deyişiyle, “...modernite çağının toplum kuramı belirleme yapmaktadır.” (2009: 288), “Toplumsal kimlik, bilindiği gibi toplumsal rol kavramından farklıdır ve bireyin ya da topluluğun

bilinçli inşası kimlikle söz konusu olmaktadır.” (2009: 368). Giddens ise, “Erich Fromm’un “otoriter uyumculuk” olarak nitelediği adaptasyon biçimiyle karşılaşıyoruz. Fromm bu tepkiyi şöyle ifade eder: Birey kendisi olmaktan çıkar; tamamen kültür kalıplarının kendisine sunduğu kişilik türünü benimser; ve bu yüzden, kesinlikle diğer kişilere benzer ve onların kendisinden bekledikleri kişiye dönüşür... bu mekanizma bazı hayvanların kendini korumak için renk değiştirmelerine benzer. Onlar böylece zorlukla ayırt edilebildikleri ortamlarına benzerler.” (2010: 240), der. Bu kapsamda Modern dünyada “Tanrı-hristiyan ilişkisinin model kalıbını devralan devlet-vatandaş ilişkisi kalmıştır.” (Davutoğlu, 1997: 30). Ancak, her ‘insan’ın modernite tarafından belirlenmeye teslim olmadığına altını çizmek gerekir. Aşağıdaki tespitler dikkate değerdir:

“...bireyin, deyim yerindeyse topluma dönük olmayan ve onun tarafından soğurulmayan parçası, toplumla alakalı parçasının yanı başında, onunla hiçbir ilişki kurmadan öylece bulunuyor değildir.(...) Zira toplumsal ortam bireyin tamamını kuşatmaz. Bürokratin sadece bürokrat olmadığını, işadammının sadece işadamı olmadığını, subayın sadece subay olmadığını biliriz.” (Simmel, 2009: 38).

“...bireyin kendi zamanının dışına çıkması tümüyle mümkün olmasa bile, hiç kimse tam anlamıyla kendi döneminde de yaşamaz. Bazen, bireysel kimlik zamanının hâkim ideolojisine koşut gelişir, bezen de bu ideolojiyle çatışmaya girer. Bir birey mevcut ideolojik sistem içinde varlık gösterme olanağını kaybetmişse, yani bir öz-tanımlamaya, böylece mevcut ideolojiyi değiştirmeyi önermesine yol açan yeni bir benlik duygusuna ulaşabilir.” (Cebeci, 2009: 45).

Yukarıdaki parçalar ışığında meseleye yaklaştığımızda bazı insanların yaşamlarının, kişiliklerinin oluşumunda otoritenin –devlet, ideoloji, moral değerler vb- etkisiyle şekillenmesine karşı çıkmadığını, sorgulamadığını söyleyebiliriz. Cebeci’ye göre (2009: 78), “Bu durumun istisnaları, felsefeciler, küçük çocuklar, sanatçılar ve psikolojik sorunları olan insanlardır.” Sanatçı, muhalif kimliği ile şimdiki zamanın kentinde gerçekleşen yaşamı ‘kritik’ eder, kendine has poetikası çerçevesinde modern yaşama yaklaşır. Tüm bu etkenler dahilinde özellikle varoluşçu izlekte yabancılaşmanın, yalnızlığın, umutsuzluk-umudun, intiharın, gitmenin, eleştirinin, inanç, kent-kentleşmenin, hiçliğin, aşk-sevgisizliğin, cinselliğin odakta olduğu eserler dikkate değerdir. Netice olarak, Tezer Özlü’yü yukarıda değindiğimiz değişkenler etrafında temelde muhalif kimlikte³, varoluşçu izlekte⁴ meseleler etrafında, öz

³ Özlü, yaşama ve yazarlığına ilişkin muhalif kimliğini Leyla Erbil’e yazdığı mektupta şöyle ifade der: “Ama yaşam karşı çıkmak değil mi?” (Erbil, 2015a: 49). Bir başka yazısı “Özeleştiriden Yoksunlukla Çağdaşlaşma Olanaksızdır...”’da ‘yazar’ algısını ortaya koyar: “Cumhuriyet döneminden daha eski dönemlere dayanan bir yazıdır ki, Türk yazarı her zaman düşünce özgürlüğünü yazıda yansıtmaya özgürlüğünü, halkını çağdaş bir kültüre ulaştırmayı amaç bilmiş, hapis yatmış, uykusundan feragat etmiş, yazı yazmış, bu uğurda verilen meydan çatışmalarında yaşamını yitirmiş onurlu yazarlardan oluşur.” (2015e: 68). “Akıntıya Karşı” yazısında da aynı hususu ifade eder: “Yazar kanımca ne yayınevi ne de iletişim için araçları için yazar. Yazmak zorunda olduğu için yazar. Yazar, bulunduğu toplumun, yaşadığı çağın akımları ve iletişim araçları içinde, onlar yönünde davranan kişi değil, aksine bütün bu kuruluşlara yeni yollar arayan, akıntıya karşı yol alan yalnız insandır.” (2015g: 110).

⁴ “Çocukluğun Soğuk Geceleri”nde ise şu ifadeler dikkate değerdir; “Dünyanın bize yaşatılardan, öğretilenden daha başka olduğunu seziyorum. Oysa o yıllarda bu kaygılara çözüm getirecek hiçbir olgu yok...”

yaşam öyküsel olarak kendine has özgün, özgür bir 'birey' ve 'yazar' olarak değerlendiriyoruz.

Modernite, modern sanat çerçevesindeki değişkenlerden bazılarını kısaca değinerek, 'gitme' meselesinin arka planını sınırlı da olsa doldurma gayretinde olduk. Çalışmamızın sınırlarını aşabilecek bu başlığı bu noktada sınırlamayı zaruri görürken 'gitme' isteğinin, eyleminin tam da bu bağlamda geliştiğini düşünebiliriz. Yabancılaşmanın, yalnızlığın temel meseleler olduğu eserlerde 'birey' umutsuzluk, sevgisizlik, iletişimsizlik içinde sürüklenirken hiçliğin içinde, ölümün veya intiharın gezindiği iç dünyasında, ait olmadığı mekândan ve yaşanan zamandan 'gitme'yi isteyebilir, 'gitme' eylemini kişiliğinde yerleşik olarak duyabilir.

"İnsan aynı zamanda yine doğası gereği, toplumsallaşmayan bir varlıktır, çünkü gönlünde, yarı uyur yarı uyanık, bir toplumdan kaçma özlemi de yatar her zaman. Bu, tarih boyunca belli aralıklarla göze çarpan boyutlara ulaşmıştır. Şu son yıllarda, kimi ülkelerde daha erken, kimi Ülkelerde daha geç, tüm dünyada bir çekip gitme salgını var- içinde yaşanan toplumdan, hatta elden geliyorsa, her türlü toplumdan uzaklaşmak özlemi. Örneğin geçtiğimiz yıllarda bir ıssız ada düşlemiş olan Avrupalılar saymakla bitmez." (Gasset, 2011: 202).

İoanna Kuçuradi ise aşağıdaki satırlarda 'Nietzsche ve İnsan'da varoluşçu düşünce etrafında yaşadığı zamana ve mekana yabancılık duyan, toplumun moral değerleri ile uyuşmayan bu değerler dünyasına hayır diyen, çevresinden 'kopuk' insan'ın ait olamadığı her şeyden uzaklaşma, kaçma isteğini, bir nevi 'eylem'ini ortaya koyar.

"İnsanın elini ayağını bağlayan bağlardan çözülmesidir bu; ülkesini ve ülkesinin gölünü bırakıp, şehri bırakıp dağa gitmesidir bu.(...) Bu kopma beklenmedik bir anda, birdenbire bir "yer sarsıntısı" gibi olur.(...) Çevresine olan aykırılığı, bu çevreye 'hayır' demesi, onu nereye olursa olsun gitmeğe, nasıl olursa olsun kaçmağa zorlar. "Burada yaşamaktansa ölmek daha iyi"dir onun için. Bu 'burada', onun o zamana kadar sevmiş olduğu her şeydir. 'Buradan' uzaklaşmak, arkasına bakmadan uzaklaşmak her ne pahasına olursa olsun bir değişiklik isteğidir bu." (2009: 56).

Türk edebiyatına 'gitme' meselesine Servet-i Fünun yazarlarının Yeni Zelenda'ya göç hayalleri ve Ahmet Haşim'in bazı eserlerindeki yaşanan zamandan ve mekândan şikâyet ederek, şimdiki zamandan ve mekândan bir kaçış arzusu, isteği örnek gösterilebilir. Beşir Ayvazoğlu (2016: 64), bu durumu şöyle anlatır: "*Yollar*'da Haşim, realitenin dışına çıkma iştiağını kuvvetle ifade etmektedir. Aslında hemen her şairde zaman ve mekânla sınırlı realitenin bağlarından kurtulup sonsuzluğa veya Mutlak Hakikat'e kavuşma arzusu vardır. Özellikle mistiklerde bu çok belirgindir. Bazı şairler de siyasi ve sosyal baskılardan bunalarak *O Belde*'ler, grup halinde veya tek başına yaşayıp mutlu olabilecekleri kusursuz

yalnız varoluşçuluk. Marmara'nın gri mavi boşluğuyla bağdaşan varoluşçuluk." (2013a: 25). "Varoluşçuluk ve Tezer Özlü" ile ilintili olarak çalışmamızın boyutlarını aşmamak adına Tezer Özlü'nün "Çocukluğun Soğuk Geceleri Üzerine Söylemek İstediklerimiz" başlıklı yazısındaki şu satırların altını çizmekle yetiniyoruz: "1950 yıllarında Türkiye'de sol literatür yasaktır. Yeni yetişen kuşak, ancak varoluşçuluk felsefesini karşısında bulmaktadır." (2015c: 177).

dünyalar tasarlamışlardır.” Asım Bezirci, II. Yeni şiirini ele aldığı “İkinci Yeni Olayı” incelemesinde İlhan Berk’in yayımladığı notlarındaki gitme isteğine dikkat çeker, “başka acunlara, başka çağlara gitme isteği” ve ardından şu tespiti yapar, “Bu itiraf İkinci Yeni’nin bir özelliğini ortaya çıkarmaktadır: Kaçış...” (2013: 45). Ayvazoğlu’nun dile getirdiği gitme isteği ister ütöpik olarak hayal edilsin isterse Servetçilerin Yeni Zelanda hayali gibi real sınırlar içinde düşünülün her iki yaklaşımda ortak olan bakış açısı veya değerlendirme bulunan zaman ve mekanla uyumsuzluk ve kopukluk neticesinde fiili bağları koparmak, kaçmak istemek, gitmek istemek diye nitelendirebileceğimiz noktadır. Asım Bezirci’nin İkinci Yeni’de kaçış’ın ve gitme isteğinin arka planını irdelediği aşağıdaki satırlar Tezer Özlü’de ve eserlerindeki gitme isteğini anlamlandırmak açısından bizim ifade etmek istediklerimizi özetler niteliktedir.

“Birçoğu ara tabakalara, birazı da halk katmanlarına bağlı şair ve yazarlar –yukarıda sırlanan koşullar altında- çokluk yalnız ve yabancı duyarlar toplumda kendilerini. Tasarılarını gerçekleştiremediklerinden ve varoluşlarını özgürce doğrulayamadıklarından çoğun bunalıya kapılır, umutsuzluğa düşer, çevreye küserek kabuklarına çekilirler. Bu yüzden bireycilik, soyutçuluk, gerçektidışıcılık, usdışıcılık, biçimcilik eğilimlerine ilgi artar. Aslında, bu zoraki ilgi de bilinçli ya da bilinçsiz, dolaylı ya da dolaysız bir kaçış ve tikslenme duygusunu, edilgin bir tepkiyi ve ürkek bir nihilizmi içerir. Bu bakımdan, İkinci Yeni’nin bir çeşit *kaçış şiiri*, *bozgun çiçeği*, *sapma edebiyatı*, *uyuşmazlık gülü* sayılması yersiz görülmemelidir.” (2013: 65-66).

Düz yazı açısından, Selim İleri’nin eserlerindeki gitme temi⁵ yukarıdaki bağlamlar ışığında ele alınabilir. Şüphesiz pek çok yazardan daha bu konuda örnek verilebilir. Tezer Özlü’deki gitme isteği ve eyleminde ‘mistik’ boyutun bulunmadığını vurgularken, Özlü’deki ‘gitme’ meselesini mistik (dini, inanç, tasavvuf vb.) boyutun haricinde kalan kapsamda sınırlı olduğunu düşünüyoruz. Bu temel değişkenler üzere şimdi, Tezer Özlü’nün çeşitli yazılarında ‘gitme’ bağlamında ele alabileceğimiz yazılarında Tezer Özlü’deki ‘gitme’ meselesini irdeleyelim.

2. TEZER ÖZLÜ, YABANCILAŞMA VE ‘GİTME’

Tezer Özlü, Leyla Erbil’e yazdığı mektubunda; “... vardığım çıkış yolu yalnız ve yalnız edebiyat. Sevdiğim kitapları yeniden okumak, sözcükler, dünyayı sözcüklere çevirerek algılamak.” (Erbil, 2015a: 33), derken ‘alabildiğine anlattığı iç dünyası’⁶nın odak noktası şüphesiz bir ömür boyunca duyduğu ‘yabancı oluş idraki’dir.

Tezer Özlü’nün, yabancı oluş serüveni ele aldığı şu cümle dikkate değerdir: “... Batı kültür ve eğitiminin yarattığı şoku... Taşradan İstanbul kentine gelip, burada küçük yaşta

⁵ Selim İleri’nin eserlerindeki ‘gitme’ meselesi için bkz, AKGÖĞ, Hasan. (2013). *Selim İleri’nin Hikâyelerinde İnsan*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, İstanbul.

⁶ Ferit Edgü’nün şu cümleleri Tezer Özlü ve edebi şahsiyeti arasındaki bağı çok iyi anlatır: “Yazarlık gücünü yaşadıklarından alan, yaşadıkları için yazınsal dil yaratan, varoluşunu yazmaya, yazısını varoluşuna borçlu biri.” (Edgü ve Özlü, 2014:7)

Avusturya ve özellikle Alman kültürü ile karşılaşan bir Türk kızı ne olur?" (2015c: 177). Aşağıdaki satırlarda hem Özlü'nün yukarıdaki cümlesi ile bize ne ifade etmek istediği hem de Özlü'nün kendiliğindeki yabancılaşma algısının ne denli yerleşik bir durum olduğu karşımıza çıkar:

"Yaşamımın annemin ve babamın yaşamıyla bir ilintisi olmadığını düşünüyorum. Bir ana ve babadan olma değilim. Bir yaban otu gibi Anadolu yaylasında bittim. Doğumum bile bir kökünden kopma idi. Köklerimi hiç aramadım. İçerisinde severek yaşayabileceğim arka dünyalardan kopma köklerim olabilirdi. Annem ve babam gibi, tüm kentler, ülkeler, günler, geceler, her gökyüzü de yabancı kaldı bana. İnsanlara daha fazla yaklaştıkça bu saydıklarımın daha fazla uzaklaşıyorum. Gökyüzünden, onun ışıklarından, gün batımlarından, karanlıklardan ve bulutlardan, kendi çıktığım karanlığa ulaşıncaya kadar onlardan uzaklaşacağım... Evet, nereden geliyorum? Bana yabancı olan ana-babadan. Bana yabancılaşan bir ana dilden. Beni sevindiren ve ürküten bir doğadan. Acı çektiğim ve kaçmak istediğim bir ülkeden." (Özlü, 2015a: 44-45).

Yazarın soru işareti ile sonlandığı ama esasında soru olmayan ve yazarca cevabı besbelli olan bu cümlenin ve yukarıdaki satırların neticesi, Tanpınar'ın (2010: 177), Tanzimat'tan bu yana işaret ederek ortaya koyduğu 'dualite-ikilik' algısı, "Asıl ehemmiyetlisi, müesseselerde ve manevi insandaki ikilik..."tir.

Tezer Özlü'nün aldığı eğitim ve yaşadıklarıyla gelişen 'yabancılık'ı, 'maneviyattaki ikilik', en büyük meselesidir.⁷ Çünkü Necmi Sönmez'in (2015: 142), "Türkiye'de yaşamasına rağmen, kozmopolit ve Orta Avrupa merkezli bir kültür ikliminde gelişebilecek yaklaşım açısına, birey duyarlığına sahipti. Bence Tezer Özlü'nün "öbür yüzü" Türkiyeli olmasına rağmen Türkiye'nin toplumsal, kültürel yapısına uymayan kimliğinde, yabancılığında, aykırılığında yatmaktadır." cümlelerinde geçen yazarın "öbür yüzü" olarak üzerinde durduğu nokta ve Sırma Köksal'ın (2015: 136), "Onun hakkında yapılan tanımlamaların birçoğuna katılmıyorum. Ne hüznü olduğu, ne de edebiyatımızın gamlı prensesi olduğuna." ifadeleriyle anlatmak istediği, vurguladığı nokta da kanaatimizce Tezer Özlü'nün 'aydın yabancılık'ıdır. Tezer Özlü'nün ailesine toplumuna hatta bütün bir dış dünyaya karşı hissettiği bir durum olarak yaşadığı yabancılık 'köksüzlük'⁸tür. "Yazar eski kuşağın yaşam tarzı, fikirleri, tavırları karşısında kendisini köksüz hissetmektedir." (Bağdatlı ve Vural 2016: 47), Nihayetinde, "Tezer Özlü, bu dünyanın içinde kendine bir yer, bir anlam, bir geçerlilik bulamamaktadır." (Bozok ve Akbaş 2016: 84).

Dolayısıyla Tezer Özlü'nün eserlerinde yabancılaşma eksenindeki meselelerin temelinde yatan çıkış noktası, yazarın kendiliğindeki bu 'aydın yabancılık'ıdır. Yazarın 'aydın' kimliği ile yaşadığı açmazına ve bu açmaz merkezinde gelişen meselelere bazı araştırmacılar da özellikle dikkat çekmiştir. Özgüven (2015a: 47), "Kendine acıyan Türk aydınının sesi;..."; Sönmez İşçi, (2016: 108), "...yani düşünen ve acı çeken aydınların ortak kaderi..." der.

⁷ Tezer Özlü (2015d: 10), bir yazısında "Beni etkileyen yaşadığım ülkenin ve batı ile bağların oluşturduğu ikilik'tir." der.

⁸ Fatih Özgüven (2015b: 82), Tezer Özlü'nün yabancılığını "Köksüzlük duygusu" olarak tanımlar.

Fethi Naci (2015: 40), ise Yaşamın Ucuna Yolculuk'a değinirken şu değerlendirmeyi yapar: "Tezer Özlü'nün kitabı, bir yanıyla, bir 'aydın kadın'ın toplumsal törelere başkaldır"ması.⁹

Yazarın başta ailesine¹⁰ ve doğduğu topraklara yabancılaşması Tezer Özlü'nün yaşamı sürecince yerleşik bir durumdur. Yabancılaşma nedeniyle içe kapanan, yazar anne karnına dönüş isteği duyar. "Kendi embriyonluğunu anımsayabilirsin, annenin karnında geçirdiğin ayları, orada kalıp gün ışığı görmek istemeyişini." (Özlü, 2015a: 48). Topluma yabancılaşma, kendine yabancılaşma, yalnızlık ve tüm bu açmazların nihayetinde gelişen hiçlik, karamsarlık, gitme ve intihar meseleleri Özlü'nün bütün bir yazın serüvenini kuşatır.

Bu noktada Özlü'nün yabancılaşma açmazının bir uzantısı olarak karşımıza çıkan 'gitme' meselesi, bir boyutuyla yabancılaşmanın bir 'sonuç'uyken aynı zamanda yabancılaşlan her şeye bilinçli bir tepki, 'eylem'dir. "KOPUKLUK. YAŞAMDAN, İNSANLARDAN, GEÇMİŞTEN KOPUKLUK. Gelecekle de hiçbir ilgisizlik. Nerede olacağımı, hangi kentte oturacağımı, nereye gideceğimi hiç bilmiyorum... gene bir kente gideceğim..." (Edgü ve Özlü, 2014: 66).

"Zaman zaman kendimi bağdaştırdığım dış dünya ile giderek zayıflıyor bağlantılarım. Kalkacak bir trene binerken, beni artık içinde bulunduğum ülke, gideceğim kent, ineceğim istasyon, bindiğim tren ve kompartımandaki insanlar pek ilgilendirmiyor. Yazı yazmak isteğinin dış dünyaya karşı bir tür savunma olduğunu daha bir algılıyorum." (Özlü, 2015a: 65).

Yabancılaşmanın 'toplumsal' ve 'bireysel' boyutuyla –topluma ve kendine yabancılaşma- odak olduğu eserlerde, tümüyle yabancılaşlan kopulan hayatın adeta arka planda bir fon olarak algılandığı 'birey'in kendiliğinde silikleştiği, değersizleştiği görülür. Şimdiki zamanın ve mekânın dâhilinde yaşanan hayatta, dikkate değer bulunmayan 'yaşam'da, yazar 'yazma eylemi'¹¹ ile hayata bağlanır.

Özlü'deki yabancılaşma açmazını anlamlandırma açısından yukarıda alıntıladığımız metinlerin yeterli nitelikleri taşıdığı kanaatindeyiz. Bu hususta üzerinde durduğumuz nokta 'gitme'nin yabancılaşma bağlamında gerçekleşen bir 'sonuç' ve 'eylem' olduğuna dikkat çekerek; gitme isteğinin, eyleminin kaynağına uzanmaktır.

Özlü'nün eserlerinde yabancılaşma bağlamında 'gitme' ile ilintili olarak pek çok cümle ile karşılaşırız. "Yaşamın Ucuna Yolculuk", eseri adı ve içeriği ile doğrudan 'gitme' temi üzerine kuruludur. Gitme'nin, yolculuk'un bir anlatım tekniği¹² -leitmotiv gibi- olarak yazarca zaman zaman kullanıldığını da düşünmek mümkündür. Ancak teknik olarak kullanılmasının haricinde yazarın kendiliğinde ve edebi tavrında 'gitme' kavramının derin bir arka

⁹ Özlü'nün (2015h: 44), bir aydın olarak muhalif bir kimlikte topluma sesini yükseltmesi duyarlık ve bilinçliğin göstergesidir. "Bugünün çağdaş dünyasında bilinçsiz bir kurtuluş yoktur."

¹⁰ Özlü, ailesi içinde duyduğu yabancılık hissine, toplumuna ve kendine yabancılaşmasına özellikle "Çocukluğun Soğuk Geceleri" eserinde değinir, bu 'açmaz'ın odağında döner. Bu bağlamda doğrudan 'yabancılaşma' kavramına da değinir; "Birkaç yılda yabancılaştığım İstanbul kentinin büyük boyutları içinde yalnızım" (Özlü 2013a: 44).

¹¹ "Yaşamla ve ölümlle hesaplaşmak için yazıyorum." (Özlü, 2015d: 11).

¹² Leyla Erbil, "Bir İntiharın İzinde Zaman" başlıklı yazısında Özlü'de Gitme'ye ilişkin, "Bu "GİTMEK" içinde pek çok anlamları barındırır da bir önemli yanıyla tekniktir."der, (2015b: 95).

planı olduğunu Özlü'nün bütün eserlerini okuduğumuzda algılarız. Öyle ki yabancılaşmanın odak olduğu eserlerde yabancılaşma bağlamında gelişen açmazlar içerisinde gitme ve intihar¹³ meseleleri aydın, sanatkâr, yazar, birey, kadın Tezer Özlü'nün düşünsel dünyasını ve kendiliğini yoğun bir şekilde meşgul eder, eserlerine siner. “Bu günlerde bir süre Rimbaud okudum... “Bu dünyadan çık git de, nereye gidersen git!” diyor. Biliyorsun. Müthiş bir adam.” (Edgü ve Özlü, 2014: 84).

Gitme, Tezer Özlü'nün kendiliğinde ait olamamanın, kopuk olmanın bir uzantısı olarak yerleşik bir algıdır; “Ben zaten yeryüzünün neresini benimsedim ki?” (Erbil, 2015a: 52), “Ben bir ülkesi olmayan insanlardanım.” (Özlü, 2015a: 60), “Tramvaylar gidiyor. Karanlık durakta tramvayı bekliyorum. Bekleyemiyorum. Gidip geliyorum... Gidiyorum. Her gün gideceğim. Tren kalkarken çocukluğumu aldım.” (Özlü, 2015a: 16). ‘Gitme’; isteği, eylemi yazarın yaşam algısından ayrı değil, yaşam algısına eklenmiştir. Hayatının temel değişkenlerinden biridir, yurtdışında gidilen her mekânda da hissedilen bir durum olarak ‘gitme’yi Özlü'nün ifadeleri ile anlamlandırmak mümkün, “Zürich, 1985... Burada neyle yaşıyorum? Acıya dönüşen bir boşlukla. Yitirdiğim sevgilerle. Görmediğim bildiklerimle. Benim olmayan gündüz ve geceyle. Hiçbir kent bilmiyorum ki, ne gecesi ne gündüzü bu denli benden ayrı olsun.” (Özlü, 2015a: 55). “Kendimi genellikle yeryüzünün her yerinde sürgün sayıyorum. Ve hiçbir yerinde göçmen saymıyorum. Yazdıklarım göçmen yazını değil. Somut anlamda sürgün yazını da değil. Ben kendi kendimi her an, her yerde için için sürüyorum.” (Özlü, 2015g: 111).

Özlü, hem düşünsel hem de duygusal anlamda bütünleşemediği, ait olamadığı ve kendi tabiri ile ‘kopuk’ olduğu ülkesinden gitmek¹⁴ ister. Mekân ve zamanın haricine uzanmak arzusundadır. “Yaşamdan geç. Kentlerden geç. Sınırları aş. Gülüşlerden geç.” (Özlü, 2015a: 47).

Yukarıda Tezer Özlü'nün bazı eserleri ile sınırladığımız eserlerden alıntıladığımız metinlerde görüldüğü üzere, yabancılaşmanın, yalnızlığın ‘birey’i kuşattığı zaman ve mekânda, ‘birey’ topluma ve kendine yabancılaşırken, dış dünyaya muhalif bir kimlikle yaklaşır, eleştirel bir bakış açısıyla özellikle kendi haricindeki dış dünyaya¹⁵ yaklaşır. Umut-suzluğun, karamsarlığın, hiçliğin temel bir duygu durumu olarak hissedilmesiyle ‘birey’ intiharı ve gitmeyi düşünür. İntihar, varlık meselesi ile birlikte eserlerde dikkate değer bir mesele olarak yer alır. İntiharın, geri planda kaldığı noktalarda ise Özlü’de ‘gitme’ hem bir

¹³ Özlü’de intihar meselesinin ne denli yer tuttuğunu şu cümleler en iyi şekilde ifade eder, “Zweig’in intiharı çocukluğumdan beri dikkatimi çekmiştir. Faşizm ve savaşı protesto etmek için insanın kendini öldürmesi, kanımca en büyük kahramanlıklardan biridir. İsterse o yazar, ölüm ve intihar tutkusunun ömür boyu birlikte taşımız olsun. Brezilya’da devlet cenaze töreni düzenler. Bakanlar, devlet başkanı ve tüm sanatçılar törene katılır. Kleist için yazdığı, kendisi için ne denli geçerli ‘...hiçbir ölüm onunki gibi ezgili, coşkulu değildir.’” (Özlü, 2015f: 36).

¹⁴ “Sabah görüştüğümüzde bir kez daha bu ülkeyi terk edeceğine yemin ediyor. Mücadeleyi sürdürme lafları ediyorum be, o ise “burası bizim yurdumuz değil ki, burası bizi öldürmek isteyenlerin yurdu!” diyerek sürekli yineliyor...” (Erbil, 2015a: 14).

¹⁵ Özlü’de dış dünyaya yönelen eleştirinin yanı sıra ‘özeleştirel’ bir tavırda zaman zaman ön plana çıkar. Yer Yüzüne Dayanabilmek İçindeki yazılarından biri, “Özeleştireliden Yoksunlukla Çağdaşlaşma Olanaksızdır...” ismini taşır, (Özlü, 2015e: 64).

kaçış, istek hem de bir eylem olarak Özlü'nün kendiliğine eklemiş bir mesele olarak yaşamı kuşatır.

3. TEZER ÖZLÜ'NÜN ESERLERİNDE 'GİTME'

Tezer Özlü, “Çocukluğun Soğuk Geceleri” (ÇSG) eserinde ailesi odağında yaşadığı yabancılaşma etrafında ‘ben’ini ele alır. Ailesine, yakın evresine ve dış dünyaya bakışı, yalnızlığı, iç âlemine kapanışı, muhalif bir kimlik edinişi ve intihar duygusu ardından eylemi daha eserin ilk sayfalarında karşımıza çıkar. Gitme isteğini bu atmosferde şöyle dile getirir. “Se-yahat eden, büyük kentlere gidip gelen bu insanlara özlemle bakıyorum. “Bir gün uzak dünyaları ben de taniyacağım,” diye geçiyor içimden.” (Özlü, 2013a: 8), “... Sisler Bulavarı”nı okuyorum. Bekleyen gemiler. Uzak limanların özlemi. Düşlenen erişilemeyen sevgililer.” (Özlü, 2013a: 11). Nihilizmin, intiharın ve gitme isteğinin kısacası Tezer Özlü’yü ‘kendi’si yapan tüm bu değişkenlerin ilk deneyimleri, düşünceleri ve eyleme dökülüşlerini gördüğümüz eserde gitme, aileye ve topluma yabancılaşan ‘ben’in inançsızlığa kaydığı, intiharı denediği ortamda dış dünyaya açılan bir çıkış, kaçış kapısıdır.

“Yaşamın Ucuna Yolculuk”ta (YUY) Özlü, dış dünya ile arasındaki mesafenin büyüdüğünü, topluma yabancılaşmasını vurgular, “Yaşlandıkça insanlarla aramızdaki uçurum büyüyor.” (Özlü, 2013c:9). Yazar, iç dünyasına kapanmış ve dış dünyayla iletişimini kesmiş, iletişimsizlik içinde bilinçli bir ‘eylem’ olan susuş halinde ve yalnızdır, mekân ve zamanın haricinde kendi ‘ben’indedir. “Sen kendi duvarlarının gerisine çekiliyorsun... Aynı dili konuşan iki kişi yok.” (Özlü, 2013c: 12). “... içimdeki her şeyi bağıriyorum. Susmamla.” (Özlü, 2013c: 16), “...kendi suskum.” (Özlü, 2013c: 50). Özlü, tümüyle yaşadığı mekânın ve zamanın dışında kendi âleminde. “Ben bütün bunların dışındayım.” (Özlü, 2013c: 58). Kendi ile meşguldür. İç dünyasının sınırlarında gezinir.

Yazar, bir yaz gecesini akşamı duvarda gördüğü film afişinden ‘gitme’yi algılar, “Tren raylarını severim. Bağımsızlığı, gidebilmeyi, kalmak zorunda olmamayı, uymak zorunda olmamayı anımsatır. Tren rayları bir tür bağımsızlıktır benim için.” (Özlü, 2013c: 19). Gidilen başka başka ülkelere varılan farklı şehirlere rağmen hep bir gitme isteği eylemi özgürlüğe doğru adım, bağımsızlık göstergesidir. Özlü, yaşamı boyunca gittiği kentlerde iç bunalımını dizginleyememiş, iç âleminde hep ‘gitme’ duygusunun verdiği ‘yolculuk’ hissiyle yaşamış ve yer değiştirmiştir. Yaşam, yabancılaşmanın odağında nihilist bir perspektifte hep aynı grilikte intiharın her an duyumsandığı ve ‘gitme’nin her gidilen yeni yerde yeniden hayal edildiği gel-gitler yumağıdır, “Her an ve her yerde, daha önceleri ve şimdi ve hep sürekli bir yolculukta değil miyim. Böyle yaşamadım mı. Böyle yaşamıyor muyum. Böyle yaşamayacak mıyım.” (Özlü, 2013c: 35). Yazar, farklı şehirlere yaptığı yolculuklara değinirken ‘gitme’ arzusunun ve eyleminin kendi iç dünyasındaki açmazları dindirmedeğini vurgular. “Nasıl her gittiğin yerde kendisin.” (Özlü, 2013c: 27). ‘YUY’da ‘gitme’ yerleşik bir yaşam algısıdır. Özlü, “Yaşamı, GİTMEK olarak algılıyorum... Ben hiçliğin sınırında.” (Özlü, 2013c: 53), “Her gidiş, her yolculuk, kendi “benimin” bilinmeyenine doğru, bilmek için bir iniştir.” (Özlü, 2013c: 79), der.

'Eski Bahçe –Eski Sevgi'de (EBES) ise çocukluğundan beri duyduğu gitme isteğine değinir, -"Uzun süredir gitmek istiyordum buralardan. Nereye? Herhangi bir yere. Burada hiç kıpırdamadan ölmek için." (Özlü, 2013b:13)- ve topluma yabancılığını -"Çevremde çocukluğumun geçtiği kentlerde, insanlarda bir tatsızlık, bir anlamsızlık var." (Özlü, 2013b:14)- irdeler. Gitme duygusu yabancı kaldığı toplumu ve ait olamadığı ülkesi haricindeki mekânlarda da baskındır, "... daha zengin görürüm İzmir'i. Severim de bu kenti. Ama hiçbir insanla bu kentte dostluk kuramadım, insanlar hep yabancı kaldı bana." (Özlü, 2013b: 53), "Hep bir yere yerleşmek istedim. Peki ama neden hep yollardayım? Yaşamım hep bir yerlerde dolanıp durma." (Özlü, 2013b: 92). Özlü, yabancılaştığı yalnız olduğu şimdiki zamanında 'mekânsız' aidiyet hissinden yoksun hep bir 'yolcu'dur. İntiharın zaman zaman duyulduğu hikâyelerde yazar, kendi yabancılaşma serüvenini, yolculuklarını bir bakıma hep bir gidiş halinde oluşunu sorgular. "Bir Kuzey ülkesi garına giren tren... Uçaklara, trenlere, otobüslere bu denli çok binmeli miydik? Her kentin gecesinin uzantısına doğru yaşayıp, her kentin sabahına uyanmalı mıydık?" (Özlü, 2013b: 99). Yaşamının ilk yılından başta ailesi içinde sevgisizliği duyan yabancılığını hisseden yalnız kalan umutsuzluğa, hiçliğe düşen intiharın eşinde dolaşan 'ben'in 'gitme' isteği, yaşanan zamana ve mekâna bir tepki iken aynı zamanda bilinçli bir kaçış ve çözüm olmadığı bilinen bir süreklilik arz eden eylem olarak aynı zamanda tüm bu yaşanan yaşam sürecinin bir sonucu olarak karşımıza çıkar.

Yazarın aydın yabancılığı¹⁶, muhalif¹⁷ kimliğini dışa vurduğu, toplumla olan çatışmasını haykırdığı satırlarda Özlü, bütünüyle yabancı olduğu 'hayat'ta çıkmazın, açmazın içinde¹⁸.

"... hastalık hiçbir şeyi değiştirmedir

intihar etmek istedim iyi ettiler

delirdim gene iyi ettiler

artık yapılacak bir şey kalmadı" (Özlü, 2013b: 31)

"klinikte beni aralıksız uyuttular

Birtakım ilaçları seviyorum

¹⁶ Leyla Erbil, Tezer Özlü'nün bir aydın olarak toplumun moral değerlerine yabancılığına, yaşadığı sıkıntılara yer yer değinmiştir (2015a), "Buyurgan, yasakçı, ataerkil toplumun yatışmak bilmez gizli şiddeti (...) yurttaşların tümünü hasta etmiş, cehenneme çevirmiş yaşamı. Hele Tezer gibi kozmopolit kültür sahibi insanlarınkini." (s.13), "... kendinden yaşça ufak bir yabancı erkekle evlenmesine yetkililer bir türlü izin vermiyor! Engeller çıkarılıyor." (s.15), "Derdi kişiler değil, zihniyetlerdi." (s.18), "Televizyondan nefret ediyordu. Teknolojinin bir iblis olduğunu anlamıştı." (s.21).

¹⁷ Tezer Özlü için Feryal Sayılıgil, (2016: 23), "Yaşamı boyunca iktidarla derdi olan bir yazardır." der.

¹⁸ Tezer Özlü'nün (2013a), bir aydın olarak topluma yabancılığını ifade ettiği cümleler 'ÇSG' de yoğundur: "Karşı çıkmak istediğim evler, koltuklar, halılar, müzikler, öğretmenler var. Karşı çıkmak istediğim kurallar var. Bir haykırış! Küçük dünyanız sizin olsun." (s.12), "(Yıllar sonra sabah karanlığında küçücük ilkokul çocuklarının belleğimden silemediğim vatan şiiirlerini ezberleyerek, siyah giysiler içinde okula gittiklerini görünce... - Hiçbir yanlış değişmedi." (s.22), "Dünyanın bize yaşatılandan, öğretilenden daha başka olduğunu seziyorum." (s.25), "Öğrendiklerimi unutacağım. Okulun önünden bir daha hiç geçmeyeceğim. Çıkmaz sokağa ve öğretmen ana babaya da dönmeyeceğim." (s.30), "Gülümseyerek, kuzu gibi, elektroşoka yatmayı öğreneceğim. Kendimi kurtarmak istiyorsam." (s.37), "Oysa koşullandırılmış bir büyük kentliyim. Doğadan ayrılp, beton alanların, asfalt yolların kıyısındaki taş yapılara, apartmanlara döneceğim." (s.58-59).

Artık söyleyecek sözüm yok

Bunlar öğretildi bana

Bu sözler benim değil” (Özlü, 2013b: 34)

Tezer Özlü, bir aydın olarak yukarıdaki cümlelerini Kalanlar’da (2015a), adeta kendisi yorumlar: “İktidardaki egemen sınıf ve benim toplumumdaki düzen her gün sayısız kez benim ve benim gibileri vazgeçmeye ve bizi kendi gibi olmaya zorladı. Ben bir kezinde aklımı yitirdim, ama kendimi yeniden kendi elime geçirdiğimde, daha da zor yenilebilir durumdayım.” (s. 31), “Senin düşüncelerini değiştirip kendilerinininkine nasıl olsa uyduramayacaklar.” (s. 46), “Çocukluğumuz üzerine kâbus gibi çöken eski kuşaklar, bilinçli yıllarımızı elimizden almayı başaramayacak.” (s.59).

Sönmez İşçi’ye göre (2016:113), Tezer Özlü’nün yaşadıkları bir aydının ödediği bedeldir: “Yaşadığı ontolojik ve sosyolojik yabancılaşmanın, sonsuz huzursuzluğun bedeli derin depresyonlar, hayattan tamamen geri çekilme, akıl hastanelerinde yaşanan korkunç geceler, gündüzlerdir. Bu bedeli gayet iyi bilir.”

Özlü, sol eksenli düşünen devrim hayali kuran çevresinin de yabancı kaldıkları muhalif oldukları bir mekândan ‘gitme’yi tercih ettiğini vurgular, “Her şeyi bırakıp gittiler.” (Özlü, 2013b: 99), “Gittiler. Her şeyi bıraktılar.” (Özlü, 2013b: 101). Bilinçlilikten beslenen bu gitme arzusu yaşanan yabancılaşmanın, yalnızlığın bir uzantısı olarak kaçıştır.

Özlü, bütün yaşamı boyunca sol eksenli bir düşünce dünyasına sahip olmasına ve eserlerine bu yaklaşımını aksettirmesine karşın sol cenahın mücadelesi içinde aktif bir rol almadığının bir nevi bunun da dışında durduğunu ‘ÇSG’de dile getirir. “(Ne 12 Mart döneminde, ne öncesi ne sonrası devrimci mücadele içinde kendime bir yer vermiş değilim...)” (Özlü, 2013a: 52).

Mehmet Narlı, Özlü’nün bilinçlilik durumu olarak “devrimcilik”in öne çıktığını ifade ederken Özlü’nün “derin siyasal bir bilinç durumu”na geçmediğini vurgular, (2016: 14-17). Bozok ve Akbaş (2016: 78), ise şöyle yorumlar: “Yazdıklarında küçük burjuva aile yaşantısına, bir “öğrenme merkezi” olarak işleyen tüm yaşama dil çıkaran Özlü, yine de toplumsal sorunlara çözümler getiren bir aydın olarak başlamaz hiçbir cümlesine. Kendi deneyimlediğidir anlattığı...”

Selim İleri, Yağmur Akşamları eserinde ‘Son Sayı’daki satırlarda yabancılaşmanın, yalnızlığın açmazın dolanan Özlü’nün yaşamının ‘öz’ünü vurgular. “Büyükbabasının karşısında oturan kız çocuğu, büyümüş, hayatını sokağa, başkalarına ezildiğine inandığı insanlara savurmuş, felsefe okumuş, içmiş içmiş, yıkılıp kalmış, alkol tedavisi görmüş, güzel uzun saçları ağarmış, kalbi hep ağrımıştı. Arkadaşımdı o benim. Ben hâlâ içiyorum.(...)Niye nereden aklıma geliyordu Tezer Özlü, bin dokuz yüz yetmişler.” (2012: 16).

Kısa bir senaryo olan yabancılaşmanın, yalnızlığın başat açmazlar olarak işlendiği “Zaman Dışı Yaşam”da (ZDY), ‘Kadın’ın gitme isteği yukarıda incelediğimiz diğer Özlü eserlerinden farklılık göstermez.

“Belbo treninde kadın. Bu trenler 1950’lerin eski vagonları...”

Kamera mezarlık duvarlarını trenin gidişindeki gibi gösterir...

Dış ses: Kadın: Benim en büyük mutluluğum her şeyden kaçmak. Her şeyden. .. Her hilal aydan, her ülkeden. Her sınırdan...

Tren gider.” (Özlü, 2015b: 44).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tezer Özlü, gerek hayat hikâyesi gerekse edebi şahsiyeti ve eserlerinde işlediği temalar itibarıyla Türk edebiyatında kendine has bir yer edinmiştir. Yayımladığı eserlerinde, ölümünün ardından Özlü'ye atfen yayımlanan eserlerde ve yazılan ‘yazı’larda Tezer Özlü'nün edebi yaşamına ilişkin birkaç temel değerlendirmenin ön plana çıktığı düşünülebilir. Bunlardan ilki yazarın; öz yaşam öyküsel bir edebi eğilim gösterdiği, ikinci olarak ‘yabancılaşma’ meselesinin odakta olduğu eserleri ve üçüncüsü ise ‘muhalif bir kimlik¹⁹’e sahip oluşudur.

Bu üç temel değişkenlerden ilki olan Özlü'nün hayat hikâyesini eserlerine sindirishi ve eserlerinde işlediği temlere eklemleyishi yazarın edebi şahsiyetinin en temel değişkenidir. Çocukluğundan ölümüne uzanan bir yaşam boyunca kendiliğinde duyduğu ‘yabancılaşma’ başta olmak üzere yalnızlık, umutsuzluk-umut, sevgisizlik-aşk, nihilizm, kent/kentleşme, iletişimsizlik/susku, intihar, ölüm, gitme din ve muhalif kimlik/eleştiri ‘mesele’lerini eserlerinde ele almıştır.

Tezer Özlü, yukarıda incelediğimiz kadarıyla görüldüğü üzere edebi şahsiyetini, yaşadığı zaman dilimini ‘kritik’ bir tavırla ele alan ‘muhalif bir kimlik’e sahip yazardır. Modern dünyayı, kendi algıladığı bir gerçeklik dâhilinde eleştirmiştir. Özlü'nün yaşam hikâyesini taşıdığı eserleri, şüphesiz yaşam öyküsünden çok daha derine inen bir arka plana sahiptir ve bu derinlik doğrultusunda şüphesiz, okuyucuya bir ‘ileti’ vermektedir.

Topluma ve kendine yabancılaşan ‘birey’ kentte; yalnızlık, umutsuzluk, iletişimsizlik, sevgisizlik ve hiçlik duygusu içinde yaşamaktadır. Birey, bu açmazlar karşısında intiharı kurar ve gitmeyi düşünür. Bu noktada şu hususun altını çizmek gerekir, şüphesiz Tezer Özlü'deki yabancılaşmanın boyutu aydın yabancılaşması mahiyetindedir. Bu bağlamda, intihar ve gitme meseleleri Özlü'nün eserlerinde önemli bir yere sahiptir. İntihar ve gitme, modern yaşama yabancılaşan bireyin yaşadıklarının bir ‘neticesi’ iken aynı zamanda ‘birey’in modern dünyaya karşı bilinçli bir ‘eylemi’, tepkisidir.

¹⁹ Soyşekerci (2015: 156), Özlü'nün muhalif yönünü şu cümlelerle tarif eder: “... insan yaşamını hapishaneye çeviren gelenek, dogma, tabu, kural, sınır, dayatma... ne varsa gözden geçiren; kalıpları kıran, yerleşik değerleri sorgulayan, yeni değerler arayan özgün ve özgür bir yazardır.”

KAYNAKÇA

- Akbal, O. (2015). Tezer'in Ölümüne Yolculuğu, *Tezer Özlü'ye Armağan* (3. bs.). (Sezer Duru Haz.). YKY: İstanbul.
- Ankay, N. (2009). "Tezer Özlü'nün Eserlerinde Otobiyografik Anlatım". *Turkish Studies*. 4(8).
- Ayvazoğlu, B. (2016). *Ömrüm Benim Bir Ateşti*. Kapı: İstanbul.
- Bağdatlı, N. & Vural, B. (2016). Tezer Özlü: Yaşamın ve Kuşakların Ucunda, "Gülebilir miyiz Dersin?" (*Tezer Özlü Kitabı*). (Der: Feryal Saylıgil, Beyhan Uygun Aytemiz). İletişim: İstanbul.
- Bezirci, A. (2013). *İkinci Yeni Olayı*, Evrensel Basım Yayın: İstanbul.
- Bozok, N. & Akbaş, M. (2016). Çocukluğun Soğuk Gecelerini Soğutan Bugünde Sesini Arayan Bir Kadın: Tezer Özlü, "Gülebilir miyiz Dersin?" (*Tezer Özlü Kitabı*). (Der: Feryal Saylıgil, Beyhan Uygun Aytemiz). İletişim: İstanbul.
- Cebeci, O. (2009). *Psikanalitik Edebiyat Kuramı*. İthaki: İstanbul.
- Davutoğlu, A. (1997). Medeniyetlerin Ben İdraki. *Dîvân*, 1(3).
- Edgü, F. & Özlü, T. (2014). *Her Şeyin Sonundayım* (5. bs.). (Burak Fidan Haz.). SEL: İstanbul.
- Erbil, L. (2015a). *Tezer Özlü'den Leyla Erbil'e Mektuplar* (7. Bs.). YKY: İstanbul.
- (2015b). Bir İntiharın İçinde Zaman, *Tezer Özlü'ye Armağan* (3. bs.). (Sezer Duru Haz.). YKY: İstanbul.
- Gasset, O. Y. (2011). *İnsan ve "Herkes"*. (Neyire Gül Işık Çev.). Metis: İstanbul.
- Giddens, A. (2010). *Modernite ve Bireysel-Kimlik*. (Ümit Tatlıcan Çev.). Say Yayınları: İstanbul.
- Gökmen, A. (2001). Bir Ruh Çözümsel Okuma: Tezer Özlü'nün İçsel Dünyasına Öyküleriyle Yaklaşım. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (5).
- Jeanniere, A. (2011). Modernite Nedir?, (Çev. Nilgün Tural), *Modernite versus Postmodernite*. (Mehmet Küçük Haz.). Say Yayınları: İstanbul.
- İleri, S. (2011). *Yağmur Akşamları*. Everest: İstanbul.
- Köksal, S. (2015). Duyulmak İçin Bağırın Biri, *Tezer Özlü'ye Armağan* (3. bs.). (Sezer Duru Haz.). YKY: İstanbul.
- Kuçuradi, İ. (2009). *Nietzsche ve İnsan*. Türkiye Felsefe Kurumu: Ankara.
- Naci, F. (2015). Eleştiri Günlüğü. *Tezer Özlü'ye Armağan* (3. bs.). (Sezer Duru Haz.). YKY: İstanbul.
- Narlı, M. (2016). *Öykü Burcu*. İz Yayıncılık: İstanbul.
- Özel, İ. (2014). *Şiir Okuma Kılavuzu*. TİYO: İstanbul.
- Özgül, F. (2015a). Güzel ve Başına Buyruk Bir Yazı: Yaşamın Ucuna Yolculuk, *Tezer Özlü'ye Armağan* (3. bs.). (Sezer Duru Haz.). YKY: İstanbul.
- (2015b). "Her Kentte Yabancı Bir Yazar", *Tezer Özlü'ye Armağan* (3. bs.). (Sezer Duru Haz.). YKY: İstanbul.

- Özlu, T. (2013a). *Çocukluğun Soğuk Geceleri* (21. bs.). YKY: İstanbul.
- (2013b). *Eski Bahçe-Eski Sevgi* (15. bs.). YKY: İstanbul.
- (2013c). *Yaşamın Ucuna Yolculuk* (20. bs.). YKY: İstanbul.
- (2015a). *Kalanlar* (16. bs.). YKY: İstanbul.
- (2015b). *Zaman Dışı Yaşam* (11. bs.). (Sezer Duru Çev.). YKY: İstanbul.
- (2015c). Çocukluğun Soğuk Geceleri Üzerine Söylemek İstediklerim, *Tezer Özlü'ye Armağan* (3. bs.). (Sezer Duru Haz.). YKY: İstanbul.
- (2015d). Yaşamla ve Ölümle Hesaplaşmak İçin Yazıyorum., *Yer Yüzüne Dayanabilmek İçin* (4. bs.). (Sezer Duru Haz.). YKY: İstanbul.
- (2015e). Özeleştiriden Yoksunlukla Çağdaşlaşma Olanaksızdır..., *Yer Yüzüne Dayanabilmek İçin* (4. bs.). (Sezer Duru Haz.). YKY: İstanbul.
- (2015f). 100. Doğum Yılında En Çok Ölümü ile Dikkati Çeken Bir Yazar: Stefan Zweig, *Yer Yüzüne Dayanabilmek İçin* (4. bs.). (Sezer Duru Haz.). YKY: İstanbul.
- (2015g). Akıntıya Karşı, *Yer Yüzüne Dayanabilmek İçin* (4. bs.). (Sezer Duru Haz.). YKY: İstanbul.
- (2015h). Kadınlarımız, *Yer Yüzüne Dayanabilmek İçin* (4. bs.). (Sezer Duru Haz.). YKY: İstanbul.
- Paz, O. (2011). Şiir ve Modernite, (Nilgün Tural Çev.). *Modernite versus Postmodernite*. (Mehmet Küçük Haz.). Say Yayınları: İstanbul.
- Tanpınar, A. H. (2010). *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. YKY: İstanbul.
- Saylıgil, F. (2016). Akılla Çılgınlık Arasında Bir Yazar: Tezer Özlü, “*Gülebilir miyiz Dersin?*” (*Tezer Özlü Kitabı*). (Der: Feryal Saylıgil, Beyhan Uygun Aytemiz). İletişim: İstanbul.
- Sezer, S. (2015). Tezer Özlü'nün Dünyası, *Tezer Özlü'ye Armağan* (3. bs.). (Sezer Duru Haz.). YKY: İstanbul.
- Soyşekerci, H. (2015). Yeryüzüne Dayanabilmek İçin Edebiyat, *Tezer Özlü'ye Armağan* (3. bs.). (Sezer Duru Haz.). YKY: İstanbul.
- Sönmez, N. (2015). (Başlıksız), *Tezer Özlü'ye Armağan* (3. bs.). (Sezer Duru Haz.). YKY: İstanbul.
- Sönmez İşçi, G. (2016). “Kendileri ile Hesaplaşan Kaygılı Kadınlar: Tezer Özlü ve Sylvia Plath”, “*Gülebilir miyiz Dersin?*” (*Tezer Özlü Kitabı*). (Der: Feryal Saylıgil, Beyhan Uygun Aytemiz). İletişim: İstanbul.
- Simmel, G. (2009). *Bireysellik ve Kültür*. (Tuncay Birkan Çev.). Metis: İstanbul.
- Şaylan, G. (2009). *Postmodernizm*. İmge Kitabevi: Ankara